

Byneset historielag

stiftet 17.10.1994

*“Tru du æ koin fá lán båtén dínn e kveill
æ skoill sá gjærn fátt mæ ná færskfesk?”*

ÅRSHEFTE 1999

Mot Jul

Somren er borte, dagene korte
men gjennom mørke, tåke og regn.
Hvist i det fjerne, lyser en stjerne
Betlehems-stjernen, det himmelske tegn

Snart skal vi høre, klokkene føre
budskap om høytid i hjemmene inn.
Klart skal det klinge, inn skal det ringe
Julen for alle - i hjerte og sinn.

Granen vi tenner, atter vi kjenner
julens vidunderlige, barnslige fryd.
Intet oss tynger, medens vi synger
Julekveldssangen med jublende fryd.

Til alle husstander på Byneset og medlemmer i Byneset historielag.

Av Arne Håbjørg.

I år har laget rundet 5 år. Til tross for ung alder er det stor oppslutning om laget. Pr. 1. november har vi 237 medlemmer. Det er å håpe at medlemmene finner glede, nytte og hygge ved å samles om historisk arbeid på Byneset.

Siste års styre har bestått av leder Arne Håbjørg, nestleder Lars Løvseth, kasserer Martin Rye, sekretær Karin Riksheim og styremedlem Oddny Klemetsaune.

I tillegg har mange personer plass i komiteer med ulike oppgaver.

Det er lagt ned et betydelig arbeid i å bevare husmannsplassen Onsøyhagen. En egen stiftelse er opprettet med formål å vedlikeholde og bevare husmannsplassen på en forsvarlig måte. Plassen skal brukes til aktiviteter som viser husmannsvesenets funksjon og rolle generelt og spesielt på Byneset for skoleklasser og andre interesserte. Knut Olav Aasegg ble valgt til stiftelsens leder, men på grunn av arbeidsforhold måtte han i sommer trekke seg fra oppgaven. Martin Rye overtok som ny leder. Stiftelsens arbeidsoppgaver er tredelte, restaurering, drift og økonomi.

Kalenderen med billedmotiv fra eldre tider her på Byneset blir også i år lagt ut til salg. Den er etterspurt både på bygda og som gave til utflyttede sambygdinger.

Opgaven om å samle ord og uttrykk fra Byneset er avsluttet. Komiteen har gjort en ypperlig jobb med innsamling og registrering av gamle ord og uttrykk. Dialektordene er samlet til en egen bok som utgis før jul. Dette er en fin måte å ta vare på vår egen språkskatt som Bynesmålet er. Denne boka bør finnes i enhver heim. Et godt julegavetips.

Både kalender, årsshefte, video om gamle driftsformer og boka om dialektord er utlagt til salg på Rye hos Nordbygdens samvirkelag og på Spongdal hos Sparebank 1.

Utvalget for bevaring av kirkegården har kommet et stykke på vei. Det er fotografert og registrert bilder av bevaringsverdige gravsteder. Arbeidet med navneregistrering av begravede på de ulike graver etter kartkoordinat er kommet godt i gang.

Gamle driftsformer ble i sommer viet fjordfiske. Mye gammel redskap ble funnet fram og fiske foregikk på samme måte som våre forfedre gjorde det for ca. 100 år siden. Litt vårfiske står igjen som vil gjennomføres til våren i år 2000. Alt er festet til videotape, som skal bli tilbudt til salg ved tid og stunder. I forbindelse med fisket ble det 7. august holdt en utstilling av gamle fiskeredskaper på Steinshylla. Jon K. Stene fortalte levende om bosetting og folkeliv på "Hylla" i gamle dager. På en strålende fin høstdag møtte nærmere 100 mennesker fram.

Årets historiske vandring var i år lagt til Sverresborg folkemuseum. 15. juni møtte ca. 80 personer til guiding på museets område. Et variert og godt program. Etter omvisningen gikk de aller fleste til et felles middagsmåltid med klubb på vertshuset Tavern.

Vi har et godt samarbeid med skolene på bygda. Historielaget var solid representert i komiteen ved Rye skoles 75 års jubileum. Ved planleggingsdag for lærerne ved Spongdal barne- og ungdomsskole orienterte historielaget om sine planer og om muligheter for konstruktivt samarbeid skole / historielag. Lærerne ved både Rye og Spongdal skole har besøkt Onsøyhagen og sett på plassens muligheter i skolesammenheng.

Turmarsj var nytt på aktivitetsprogrammet i år. 22. august arrangerte vi marsj fra Spongaldal skole. Løypene var henholdsvis 20 – 10 – 5 km lange. Tross et ufyselig regnvær gjennomførte 130 mennesker marsjen. Marsjen fylte kravene til IVV (det internasjonale folkesportforbund).

Registrering av den gamle draktskikken på Byneset pågår fortsatt. Det er til nå registrert gamle draktdeler brukt av både menn, kvinner og barn. Det aller meste er, naturlig nok, klær som er blitt brukt ved høgtid og helg.

I oktober var to representanter fra *Bunad og folkedraktrådet* (et råd underlagt departementet) med på registrering her på Byneset. De hadde satt av to dager og på disse dagene ble ca. 100 draktplagg nøyaktig registrert og fotografert. Men det er mye som står igjen! Det er allerede bestemt en ny tur til Byneset til våren. Representantene fra Bunad og folkedraktrådet var fulle av lovord om arbeidet som gjøres her på Byneset, og registreringsarbeidet vil fortsette både i år og til neste år.

Hvis noen har en eller flere ting liggende og ønsker besøk, så ta kontakt med Elly Aasegg eller noen i styret i historielaget. Det som ennå ikke er registrert kan være av stor betydning !

I tillegg til årsmøtet har vi hatt 2 åpne møter. På årsmøtet 16. februar holdt Arnold Dalen, professor ved Nordisk institutt kåseri over emnet "Byneset og byen", geografisk naboskap – språklig avstand. Vår møte 15. april var lagt til Byneset kirke. Der holdt Birgitta Oden et interessant kåseri om kalkmaleriene i kirken. Det var sang av Byneset pensjonistkor.

23. september var det høstmøte der programmet var viet emigrasjonen til USA. Arild Dragsten holdt et lysbildekåseri med tema: "Sons of Norway's historie". Olav Sjømæling viste også lysbilder og temaet var: "En reise i det norske Amerika". Oddmund Gullteig leste egne dikt. Alle møtene var meget godt besøkt.

Ved årsskiftet er det påkrevet å holde status på de aktiviteter som er i gang. Sjekke framdrift og justere mål. Men det er også nødvendig og viktig å rette blikket framover mot nye oppgaver. Vi har konkrete planer for både år 2000 og noe videre.

Vår store oppgave til sommeren er bygdadager med utvandrerfestival. Tema for bygdadagene er: Byneset i fortid og nåtid med fokus på bosetting, næring, levesett og kultur.

Vi får bl. a. se bygdas kulturelle krefter, husflid, gamle mattradisjoner, landbrukets rolle i bygdalivet og mye mer. Utvandrerfestivalen er en spesiell del av det hele. I forbindelse med at det i år 2000 er 175 år siden den første emigrasjon fra Norge til USA er det over hele landet markeringer på forskjellig vis. Vi har valgt å invitere alle Bynesinger som har reist ut eller ætlinger etter dem. En spesiell invitasjonsbrosjyre er opptrykt og er ment sendt til alle både i inn- og utland. Til dette trenger vi hjelp fra alle sambygdingene. Vi kjenner på ingen måte til adresser til alle som har slekt som har reist ut. Vi håper alle bidrar med invitasjoner så får vi meget minnerike dager rundt sankthans her på Byneset.

Arbeid med ny bygdabok går kontinuerlig. Det er foreløpig den historiske delen som det arbeides med.

Pr. i dag finnes det ikke økonomisk dekning for trykking av ny bok, men det arbeides med å finne økonomi for prosjektet. Vi må forsøke å skaffe en god del midler sjøl. Innhenting av nyere materiale begynner først på nyåret. Da vil det komme grendamenn rundt omkring til alle heimer og oppdatere slektsforhold etter krigen og fram til år 2000.

En hjertelig takk til alle medlemmer for hjelp og støtte til historielaget. Vi setter stor pris på all aktivitet og takker spesielt de som på en eller annen måte har bidratt i lagets arbeid. Vi håper at lagets virksomhet vil være med på å øke kunnskapen og interessen for bygdas historie

Viktig melding til deg!

“Og det gikk ut et bud....”

Nå ja, all verden skal ikke innskrives i manntall denne gang. Derimot vil vi revidere og omskrive den gamle gards- og slektshistoria i bygdaboka vår. Den tidligere slektshistoria ble utgitt i 1966 men innsamling av materiale ble avsluttet noe tidligere. For enkelte gårder og plasser flere tiår tidligere. Enkelte innsendte korrigeringer ble medtatt som tillegg ved ny utgave i 1983. Oppgaven vår blir nå å føre dette arbeidet videre fram til idag.

For å klare dette har vi delt bygda inn i 5 kretser, og i hver krets flere grendamenn / kvinner. Disse vil komme rundt til alle husstander med spørsmål angående slekt- og stedshistorie.

I all beskjedenhet vil dette bli et lite kulturelt løft, og vi håper bygdafolket vil ta vel imot våre kontaktpersoner som virkelig vil utføre en stor og viktig dugnedsinnsats.

Spørsmåla våre kan grovt sett deles i 4 grupper. Den første gjelder “etterrakster” fra den gamle slektshistoria. Det vil si korrigering av feil, tilføyse “avglemte” personer, samt tilføyelser av forhold i slekt og stedshistorie, etter 1945.

Den andre gruppa spørsmål dreier seg om nye familiedannelser.

Vi vil også spørre etter opplysninger om den eiendommen familien bor på. Dette blir tredje gruppe spørsmål.

Til sist vil vi søke opplysninger knytta til gardshistorisk tradisjonsstoff. Blant annet ønsker vi en bredere omtale om husmannsplasser, og om folk og slekter som har bodd der.

Dette innsamlingsstoffet skal være ferdig til 1. juni år 2000.

Når den nye gards- og slektshistoria vil foreligge er ennå uklart. Men hvis finansieringen til trykking går i orden vil sannsynligvis ei ny bygdebok være i salg i løpet av år 2001.

For å klare dette trenger vi hjelp av “alle”, så - på forhånd - Takk!

Byneset Historielag.

Bygdeboknemnda.

Livets høst.

*Det er en fattig og mager trøst
at mange føler "Livets høst".
Tid for å stoppe og tenke tilbake
på gleder og det du måtte forsake.*

*De fleste søker mot livets lykke
men noe lar alltid skoen trykke
Andre sliter med åpne så
som bare blir verre år for år.*

*Mange lar ting være innestengt
hemmelige drømmer som blir fortrenget
Et mål som en aldri klarer å nå
en veg du ikke våget å gå.*

*Et menneske du muligens glemte å glede
mens du hadde tid og var til stede
Ting du vet du burde ha gjort
men årene gikk jo så alt for fort.*

*Ta vare på det du fremdeles har
og søk ikke etter umulige svar
For gikk du en gang på akkord med deg selv
tenk ikke over det kveld etter kveld.*

*Bruk alt du har til positiv tanke
da du gode minner og gleder vil sanke
Ha tro på at du i modne år
mer og mer av et liv forstår.*

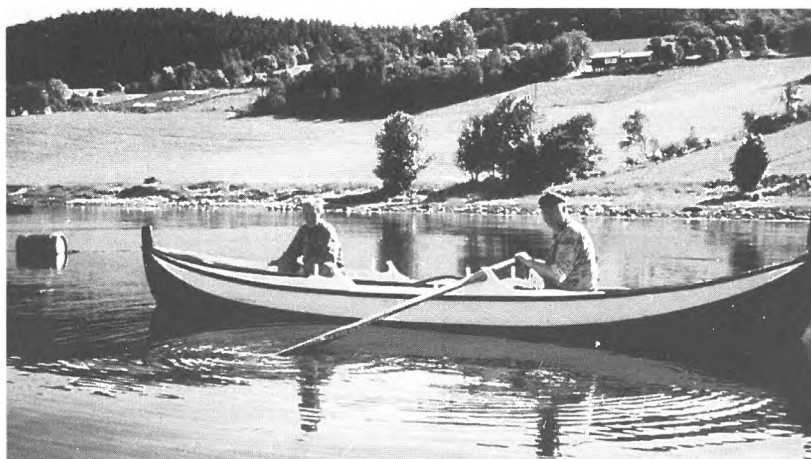
*Våk opp hver dag med fornyet glede
vær glad du lever og er til stede
Vit at du seirer når Demoden kommer
for da har du gjort om din høst til sommer.*

Fiske og sjøliv.

Byneset Historielag har nå i flere år tatt for seg forskjellige tema fra arbeidslivet på Byneset i gamle dager. I år var emnet “ Fiske og fiskemetoder ”, og som tidligere har Ole Jørgen Finnes velvillig stilt seg til disposisjon for å feste arbeidet til videotape slik at det blir bevart for ettertiden.

I år har komiteen bestått av Lars Løvseth (leder). Jens Hove, Harald Hove, Nik. Haugan og Magnar Løvset. De har gjennom sommeren og høsten lagt ned svært mye arbeide, men vi har karene mistenkt for selv å ha hatt det skikkelig artig under arbeidets gang. De uttaler at ved innsamling av gammelt utstyr, og i tilfelle de trengte hjelp, har de møtt bare lutter velvilje. De var også forbauset over hvor mye redskaper, knyttet til sjø- og fiske, som var blitt tatt vare på rundt omkring.

I sommer og utover høsten har komiteen drevet fiske med nøter, garn og line, alt utstyr av gammel årgang, og det er selvfølgelig filmet.

**Garnet er satt, det er bare å vente.
(Jens Hove og Nik. Haugan)**

**Middag med nytrukket fersk fisk
smaker herlig.
(Nik. Haugan, Harald Hove, Magnar Løvset og Ole Jørgen Finnes)**

Den 7. August hadde historielaget sommersamling på Steinshylla, og komiteen hadde ordnet en utstilling av gamle sjø-redskaper; nøter, garn, liner og en rekke andre ting i forbindelse med fiske. Noen båter var også møtt fram, bl.a. en færing og en seksæring, begge med råseil. Jon Stene holdt en interressant orientering om Steinshylla og aktivitetene der gjennom tidene. (Se forøvrig Historielagets årshefte-97 hvor Jon har en artikkel om Steinshylla.)

Gjestene, nærmere 100 i tallet, storkoste seg i det kjempefine været, var levende interresserte i utstillingen, spurte, og fortalte selv om sjøliv og fiske, og hadde historier både på skjemt og alvor.

Folk koser seg med kaffen
i godværet

Komiteen avsluttet dette prosjektet, med en hyggelig fest for seg selv og spesielt innbudte. En dag de skulle trekke et garn hadde "dessverre" en blankfisk tullet seg inn i garnet. Intet opplivningsforsøk hjalp, og de gjorde det eneste rette, lot fisken sette en ekstra spiss på avslutningsfesten.

Komiteeens leder Lars Løvseth vil gjerne takke alle som på en eller annen måte har hjulpet dem med dette prosjektet. Ingen nevnt ingen glemt. Historielaget vil på sin side takke alle i komiteen for skikkelig utført arbeide.

Vel blåst !

NB! Det er meningen at videokassetten skal være ferdig redigert og kommentert sommeren år 2000.

Leir-ras på Byneset.

Kvikkleire-ras i Norge, har vi hovedsakelig i områdene rundt Oslofjorden og spesielt i Trøndelag. Kvikkleire oppstår hvor finere sedimenter avsettes i havet, og at saltet vaskes ut etter landheving. Dette gjør at bindingen forsvinner og de plateformede leirmolekylene blir stående som et korthus. Endring av trykkforholdet ved erosjon fra et bekkeløp, eller for eks. gravearbeid i området gjør at massen kan øyeblikkelig forandres til en tynn velling og raset er i gang.

Den største naturkatastrofe i landet skyltes et slikt ras ved Haga like nedenfor Støren i 1345. Selve raset var ikke særlig stort, men det demte opp Gaula i 3 døgn, og da demningen brast skyllet en voldsom flodbølge nedover Gauldalen. 50 gårdsbruk, 4-5 kirker ble tatt og det er beregnet at nærmere 500 mennesker omkom. Øysand og sikkert Sundsmyrene og Bråleiret ble nok mye oppbygd av massen som ble skylt nedover.

Verdalsraset i 1893 er størst i omfang, hele 14,5 km² med 106 gårder ble ødelagt og 112 mennesker omkom. Rissaraset i 1978 husker vi godt, ikke minst videoen som ble tatt og som viste hele gårder komme seilende og etter hvert gå i oppløsning og forsvinne.

Byneset har i fullt monn merket disse kvikkleir-rasene, spesielt ned Brådalen (Stordalen) og på begge sider av Risstadelva. En gård "Fallan" har sikker navn etter ras, og området nedenfor gårdene og sydover nesten opp mot Folkvang viser rasdolper. Gården er nevnt så tidlig som år 1200 i et diplom og med navnet Fallum. Altså den gamle flertallsformen som viser til flere ras-steder på eiendommen.

Av beskrevne ras kan nevnes:

1825. Ca. 60 mål av gårdene Eggen raste ut og fylte elva med masse til nedenfor Ålberg. Veibrua ved Engen ble revet bort, og husmannsplassen Eggagjerdet ble tatt av raset. Heldigvis gikk raset i to omganger slik at beboerne kom seg unna. Plassen ble forøvrig bygd opp igjen ca. 20 år senere.

1831. Ca. 100 mål av Gaustadmyra raste tungt ned Brådalen og la opp mye masse på Bråleiret.

Lars Olsen Gaustad, Skadestu 1836-1918, skrev i 1904 en biografi, og blant de interessante opplysningene fra dagliglivet på en gård i siste halvdel av 1800-tallet, finnes også tilnærmet øyenvitneberetninger fra de store rasene i Brådalen i 1848 og 1865.

"På formiddagen en dag i skuronna i 1848 raste det ut en stor mæl fra Perstuens innergjerde nordenfor bekken, denne ble oppdemt, og med dette ble det denne dag. Neste morgen lenge før det ble lys kom det folk og fortalte at det var rast en masse jord og myr ned Brådalen til sjøen. Det ble noe panikk da man på grunn av mørket ikke kunne se hvorfra raset hadde gått, og man fryktet også for husmannsplassen på Bråleiret nedenfor veibrua.

Folk dro nedover og det de fryktet hadde slått til. Plassen var borte, konen forøvrig jordmor både på Byneset og Leinstrand og en tjenestejente hadde reddet seg ved å ta fjøler fra huset som raste sammen og ved hjelp av disse karre seg gjennom leirsuppa til tørt land. Mannen Håkon Andersen var blitt klemt fast i sengen av en stokk og var omkommet. Det ble ikke gravet etter mannen. Folkene på plassen var blitt advart dagen i forveien, men ville ikke flytte ut. Lars som dengang var knapt 12 år var om morgenen sammen med et par karer nede på Skadestu - og Tomassturønningen og så på raskanten. Dette var meget farlig, for et par timer senere raste også disse ut. Tilsammen forsvant ca. 70 mål innmark og 20-30 mål myr ved disse rasene."

“ Den 29. nov. i 1865 om kvelden sto Lars ute, det var klart måneskinn. Han hørte et voldsomt bulder og forsto hva som var på gang. Han løp nedover til sjøen, for de hadde båter liggende der fordi det forgikk sildefiske. Da han kom nedover så han massen fra raset renne som smeltet bly utover Bråleiret, over Gravabekken og utover jordene der til rett ned for Skogstad ”

Dette var det største raset ca. 150 mål myrland forsvant, og enden på rasgropa kan idag sees nesten opp til veien litt øst for Stormyra idrettsplass.

Hovedveien som gikk fra Gaustad til Spongdal ble tatt av raset. Sivert Pedersen Brå Nygården 1815-71 kjørte på denne veien da hesten plutselig løp ut, og de kom akkurat over før raset gikk. Dette føyer seg til de mange beretninger om dyr som føler endringer i undergrunnen, enten det gjelder ras eller jordskjelv.

Anm.: Ved raset i 1848 var det nok husmannsplassen Bråleiret som ble tatt av raset, den er ikke nevnt senere. Håkon Andersen som omkom ble nok aldri funnet, han er ikke innført i kirkeboka som gravlagt.

Det siste store raset i Brådalen gikk den 24. april 1928 og vi sakser fra Adresseavisen (25/4)

Veldig ras i Braalien på Bynesset igaar.

“ Svære ler- og jordmasser rast ut i Stordalen igår middag - Folk og buskap må flytte ut - Fare for flere utglidninger - Flere gårde trues - Provisorisk omlegging av hovedveien ? “

Raset startet ved 13-tiden, og rant nedover med bulder og drønn, ca. 80 mål for det meste dyrket mark forsvant. Massen var ikke fullt så flytende som ved tidligere ras, og raset stoppet før det nådde veibrua i Brådalen. Ingen personer kom til skade, det var heldigvis midt i middags- pausen. Det hadde vært folk ute på disse jordene tidligere på dagen, for våronna var i full gang

Dette var det vestligste av rasene i Brådalen og truet bebyggelsen fra Spongdal ned mot Brågårdene. Jon Husby's bruk var sterkt truet og folk og buskap flyttet over til naboer. Veien i Brålia ble også avsperrret, og en gammel veg opp forbi Brårønningen til Gaustad ble tatt i bruk.

Den 5. mai samme år gikk et nytt mindre ras, det var hovedsakelig leirmælene fra det første raset som nå gled ut.

Jon Husby's bruk måtte fraflyttes for godt, sprekker fra raset gikk nesten helt inn til husene, og disse ble revet. Husby fikk ny tomt oppe på Spongdal og husene ble bygd opp der. Det var ingen forsikring som dekket dette, og Byneset kommunestyre bevilget en del midler til flyttingen. Likeså ble det innsamlet midler i bygda, og Adresseavisen la også ut liste.

Hjalmar Braa som var 14 år den gangen forteller at lærer Aunan nektet alle elever som ikke hadde skoleveien forbi raset å nærme seg dette. Om dette ble fulgt er vel noe usikkert, især når voksne, bl.a. journalister og fotografer, viste grov uforstand ved å gå ned i raset under leirmælene. Noen karer forsøkte også ved bruk av nedraste telefonstolper å velte ut noe av leirmælene, hvor det var sprekker innover. Heldigvis var det ingen i nærheten når disse raste ut den 5. mai.

Ellers var det en rekke mindre ras i Brådalen (Stordalen) og ved Eggen spesielt før århundreskiftet. Også ved Brendsel var det et mindre ras i 1859. Frem til ca. 1800 er det nevnt et vatn kalt Brendselsvatnet, og under gården Kviset helt ned mot elva har vi Vatnhaugen. Forøvrig lå det her en husmannsplass med samme navn senere på 1800-tallet. Dette vatnet kan være dannet og senere tømt ved at leirras har ødelagt demningen.

Rett inn for Frøsetskjæret har vi gården Fallet. Navnet kunne forbindes med sjø (eks. Fallgard), men i et tilfelle er stedet betegnet som "Gammelfallet" og da er det nok et ras det er tale om. Navnet angir også et nyere ras, sannsynlig nærmere Frøseth. Det var tidligere, før planering, en del dolper her.

Det er svært grunt mellom skjæret og Fallet, men det er kvikkleire. For noen få år siden ble det lagt opp en del stor stein ved stranda her og plutselig forsvant den ned i sjøbunnen.

Ved de store rasene hvor mye matjord forsvant og bare blåleiret ble igjen, var det tidligere også et stort økonomisk tap for eierne. Uten dagens redskaper til planering, og mulighet til jordforbedring lå områdene brakk i årevis. O.J. Høyem nevner i boka "Nes eller Bynes" at etter raset i 1865 gikk det 20 år før rasområdene ble dekket av olderskog.

Red.

“Spelmanns-Johan.”

I siste halvdel av forrige århundre hadde vi på Byneset en kar som gikk under dette navnet. Ved brylluper, fester og andre lag stilte Johan opp med et instrument som ble kaldt “Klanett” og som var en form for klarinett, og tok mang en slått både til underholdning og dans.

Johan Larsen som han het, var født i 1820 i Strinda, men da han kom til Byneset i 1847 kalte han seg Ringvold, han har tydeligvis opphølt seg på Ringvold og tatt dette navnet, som vanlig var på den tiden. Etter han kom til Byneset var etternavnet Brå eller Brårønning.

Han bygslet som husmann under Brå - Ianstu, på toppen av Brålia på østre side av nåværende hovedvei. Plassen ble kalt Lillebrårønningen, men i daglig tale kalt “Spøllmain-stu”. Etter utskiftingen for Brågårdene i 1893 kom plassen under Brå - Larsstu. I 1897 ble bygningene flyttet helt ned til sjøen og Johan bygslet der et jordstykke på ca. 1 mål. I den forbindelse ble det skrevet ny husmannskontrakt. Kontrakten avviker ikke særlig fra det som var vanlig på den tiden.

Johan og hans kone har plassen i sin levetid, hvorpå den igjen går tilbake til hovedbruket. Johan betaler 3 kr. pr. år i leie og har ikke arbeidsplikt på gården. Arbeidsplikten blir etter hvert skjeldnere i siste halvdel av 1800-tallet.

Videre: Brænde tilståes ikke. Havnegang i utmarken for de på jordstykket muligens fødende småfe. Johan hadde gjerdeplikt og veirettighet. Siste setning kontrakten lyder: “ Hø eller halm maa ikke selges uden særskilt tilladelse og må den deraf faldende gjødsel alltid komme jordstykket tilgode.”

Kontrakten underskrevet 9.1.1897 av gårdeieren Lars Larsen Braa og Johan Larsen Braa med vitterlighetsvitner Ole Gundersen Braa og Ole H. Braa.

Johan var gift før han kom til Byneset med Anne Larsd. Voldum fra Melhus 1825-69, de hadde 7 barn. Etter konens død ble Johan gift med Karen Larsd. fra Leinstrand 1823-1903.

Johan og kona ble ikke lenge på plassen nede ved sjøen. I folketellingen 1900 finner vi dem som losjerende på Mule Haldogard. Det interressante er at Peder Jonsen Haug som var tømmer med sin familie også losjerte her. Spøllmanns-Johans datter Lava f.1858 var gift med Ole Kristensen Mule - Haldogard og deres datter Karen f. 1878 var gift med Peder Jonsen Haug. Peder Jonsen flyttet snart til Høyem - Myran, en gård han senere kjøpte. Johan og kona Karen flyttet med, og begge døde der. Karen som nevnt i 1903 og Johan i 1905. Etter konas død skrev Johan et testamente om at alle hans eiendeler som sannsynligvis også omfattet bygningene på plassen nede ved sjøen tilfalt Peder Jonsen Haug, mot at han sørget for Johan så lenge han levde.

Det var vanlig at husmenn leide jorden på plassen, men at de selv satte opp og eide husene.

Opplysninger fra Lars O.K. Braa og fra Bynesboka bd. 2.

“Marenstu” - mitt paradis !

Av Gunvor Bjørnbeth

Jeg har lest om hvordan hverdagslivet var på gårdene i gamle dager, men her en versjon om hvordan det fortonet seg for den som bodde på en husmannsplass.

Fra jeg var lita jente har jeg vært sterkt knyttet til Byneset og Marenstu. Da nettopp denne plassen “Marenstu” er mor’s barndomsheim, hadde jeg anledning til å reise dit helger og i skoleferier.

Min mormor Gunelie Overby hadde både tid og overskudd for oss, selv om hverdagen var både lang og stri. Hun fikk i ung alder ansvaret for heimen og 5 unger. Bestefar Elias Kårlivold, reiste til Amerika for å tjene penger til familien sin, som så mange andre gjorde på den tiden, men han kom aldri att.

Bestemor måtte for å livnære seg og ungene ut på arbeide. Hun tok på seg flatbrødbakst på gårdene, serverte i selskaper og lag, ja alt som bød seg og som hun kunne. Hun var til og med jordmor når det sto om.

Etter hvert som ungene vokste til, reiste de eldste ut og tok seg arbeide. Men Lidvar og Alfrida fikk hun beholde heime en tid, og i dem hadde hun mye god hjelp. De måtte også bort på gårdsarbeid i tillegg til det de hadde heime. Lidvar var mest hos Anders Berg på Flak, mens Alfrida var helst hos Olava og Jens Klemetsaune, ellers var de litt overalt i bygda.

Før de dro på arbeide om morgenen, måtte fjøs-stellet heime på plassen gjøres unna. Alfrida måtte så bringe melka til Onsjøkursen, om sommeren til fots og om vinteren på ski. Det var ikke lett med et 10 liters spann når det noen ganger var dyp snø. Melka ble viderefraktet av et kjørelag til Rye meieri. Kjørige gikk på omgang blant bøndene.

I slåttonna ble det lange dager, især for Lidvar. Etter endt dag på Flak var det å ta veien opp til Marenstu. Ljåslotten heime rakk ofte til langt over midnatt, så det ble ikke lange søvnen før han måtte nedover til Flak neste morgen. Alfrida måtte både hesje, eller bre graset utover vollen hvis været tillot det. Om kvelden ble det å rake det sammen i såter, for å bre det på nytt neste morgen. Det ble mange vendinger, når høyet omsider ble tørt bar de det på ryggen inn på låven. For bestemor og de andre var dette tungt, men for meg var det et trivelig arbeide. Jeg fikk låne et ekstra lite “reiporder”, og jeg var veldig stolt da teknikken med det satt, og jeg bar inn mi eiga lille bør. De andre hadde så store bører at de så ut som vandrende høysåter, de sleit nok mere enn jeg forsto. For å dryge ut foret sanket de rognlauv og foret med.

Sjøl om buskapen bare 2 - 3 kyr, gris og høns, kunne det bli stritt når alt ble gjort med handmakt.

Bestemor dro også heim riskvist, som ble brukt sammen med torv til brennfang. Kvisten fikk de ta fritt i skogen etter at bøndene var ferdig med hogsten. Arbeidet med torva var ei onn for seg. Den ble spadd opp, satt utover til tørking, deretter ruket for mere tørk før den ble lagret i tørvhuset. Siden ble den kjørt heim med trillebår eller kjelke etter hvert som de brente.

Hogginga av riskvisten gikk nøye for seg, kvisten måtte være jevn og fin, før den ble brottet opp i vedskjulet. Sammen med torva stablet i et bestemt mønster ble det sirlig orden der inne. Kvisten brant fort opp, så skjulet måtte være stappfullt for vinteren.

Vatten til fjøs og husholdning bar de på “vasstre” fra en brønn nedenfor husa. I motbakke uten vei kunne det om vinteren bli tunge løft. Det var ofte ikke lettere om sommeren heller, bekken og brønnen ble tørr, og da måtte vannet bæres fra “Stiabekken” som lå ca. 200 meter nedenfor.

Når det skulle handles var det for Alfrida å ta beina fatt med ryggsekken til "Samlaget" som vi sa i daglig tale. Ofte måtte hun gå to turer på samme dag når de trengte krøttermel. Det kunne fort bli 20 - 25 kg på ryggen, 2 km i motbakke hele veien.

Men det var trivelige ting som foregikk også; som når kyrne skulle slippes på beite oppi marka. Da dro jeg krakken bortåt glaset for å sjå på følget dra forbi. (Samtidig fikk bestemor ei pustestund for seg sjøl). Først kom "Håggåkjyrn" så "Stiakjyrn"; "Plassakjyrn", "Hauakjyrn", "Myrakjyrn" og "Marenstukjyrn" med hvert sitt følge. Etter hvert kjente jeg dem igjen på bjelleklangen. Det var ei trivelig stund der og da.

Bestemor var for meg bare snill og god, men en ting hun gjorde likte jeg dårlig. Det var når hun hakket hode av de eldste hønene, da syntes jeg hun var i tøffeste laget. I ettertid forsto jeg at det var søndagsmiddagen som ble skaffet til veie. Hun måtte jo være både kar og kvinnfolk.

En nyttårsaften på Byneset fikk jeg også oppleve. Det ble ikke fest og fyrverkeri, nei Alfrida dro fram korga med votter og lugger som måtte bøtes, vi måtte nytte ut gammelåret på beste måte ble det sagt. Men som " plaster på såret" fikk jeg ta meg en skitur rundt "plassen" i strålende måneskinn, og det oppveide alt.

Sjøl om det var strevsomt mange ganger, som det var for de fleste på den tia, hadde de humøret og livsgleden i rikt monn. Vi hadde mange trivelige stunder sammen. Som det å sitte sammen å synge i "skomskottet", høre det sprakte i ovnen, kjenne den gode lukta av riskvist og torv og av frisk einer på ovnspanna, Ja, da var det paradiset på jorden for meg.

Ellers dro de jo på fester hvor de traff naboer i helgene. På søndager dro det en jevn strøm av folk forbi, for veien gikk gjennom tunet. Det ble da utvekslet mang en trivelig passiar der.

Lidvar var også aktivt med i sang og musikk.

Og når det var helg, var det virkelig helg. Grønnsåpeskura golv med reine matter, og til kveldskosen; ferskt florabrød med sirup, nellik-kjeks fra baker Stein og rømmebunke. Dette var jo like etter krigen, og det var dårlig med godsaker den gang.

Ja, jeg skulle gjerne skrudd tida tilbake dit.

I 1939 døde bestemor bare 68 år, et sårt savn for oss alle. Lidvar og Alfrida bodde heime til 1946, samme året som Marenstu ble solgt. Lidvar giftet seg og Alfrida reiste til byen og tok arbeide der. Noe jeg synes er trivelig, er at de nye eierne av Marenstu bruker den flittig og holder den i hevd. Og sjøl var jeg så heldig å bli boende på Byneset. Jeg går forbi mitt barndomsparadis nesten hver dag.

Marenstu i 1945

Marenstu eller Marken (egent. Overbymark) lengst nordøst på Byneset (ovenfor Onsøyhagen) ble utlagt som husmannsplass under Overby nedre i 1821 til Sivert Iversen Brådal 1794-1874. Han ble gift i 1821 med Maren Ingebrigtsd. Langørgen (Buktaplassen) 1800-68. Hun er nok opphavet til navnet "Marenstu".

Stedet ble i 1946 solgt og dagens eiere er Solveig og Narve Røstad.

Red.

En spådom for år 2000.

I gamle dager var juledag den store merkedagen for kommende år. Så hvis du finner et byggkorn på gulvet 1. juledags morgen kan du se året lyst i møte. Finner du et havrekorn er utsiktene noe dårligere, og skulle det bare være hams å finne så får vi et nødsår.

Men en "Juleskrå" fra middelalderen tar nok fra oss det håpet vi måtte ha, for der heter det:
"Hvis juledag faller på en lørdag (som i år), da er vinteren haard og regnfuld: korn, naut og sauer dør og gamle mænd; og ildebrand vidt og bredt."

Ja-ja, blir dette for dystert kan vi imidlertid vente til Pålsmesse 25. jan., for det er en av de store merkedager, som også brøt alle julemerker. Er denne dagen klar, kan vi vente et godt år. Vindig - varsler krig. Tåkefull - sykdom på kveg, og får vi snø eller regn på dagen blir det dyrtid.

Men fortvil ikke om også Pålsmesse gir dårlig aspekter, har vi mange merkedager, og skulle vi få finvær på en av disse, så blir utsikten videre straks bedre.

Slår imidlertid alle varsler feil, anbefales du å finne et ukeblad med horoskop, for der er alltid gode utsikter å finne.

Tvi - tvi !

Tur til Sverresborg.

Årets utflukt for Historielaget gikk til Sverresborg Folkemuseum den 15.6. Vi møttes i det nye publikumsbygget, som forøvrig var svært så flott. Det var stort oppmøte, hele 80 personer. Dette medførte at vi måtte dele oss i tre grupper som tok hver sin retning for å få med severdighetene som inngikk i programmet, uten for stor trengsel.

På hvert sted ble vi da møtt av en guide, som fortalte om bygningen, og hadde litt annet å bidra med i tillegg.

For å følge en av gruppene; så besøkte vi først Vikastua fra Oppdal, hvor vi ble møtt med en slått på tussefløyte, og etter omtale av selve stua, var det servert litt spekemat før vi fikk en liten slått med på veien.

Neste stopp var Loe stavkirke fra Åsen, guiden bidro med sang i tillegg til orienteringen om kirken.

Så gikk turen videre til stua fra Kjelden i Singsås. Dette har vært skyss-stasjon og gjestgiveri, med en mengde av inventaret inntakt. Vassgraut ble også servert, men puljene før oss hadde forsynt seg grovt, så vår smakebit ble minimal.

Videre gikk vi over i byavdelingen med bl.a. Skimuseet med sine store samlinger av utstyr og premier som våre "gamle"trønderske topputøvere hadde samlet. Vi så også innom flere forskjellige kontorer, bl.a. lege og tannlege med sine "torturinstrumenter". Takk og pris at utviklingen av instrumenter har fjernet oss langt fra disse sakene.

**En del av deltagerne samlet
foran Loe stavkirke**

Etter omvisningen samlet vi oss på "Tavern" til middag med klubb med duppe og flesk med mye fett. Riktig "slankekost", det var bare å forsyne seg så mye en ville, men dessverre er det begrenset hva en kan klare av slik kost.

Riktig trivelig kveld ble det - mange takk!

Gjest Baardsen på Byneset.

Av Inge Olav Berg.

Han ble født i Sogndal i 1791, fødselsdatoen er ukjent men han ble døpt 13. mars i Stedje kirke. Hans fødested sto bevart helt frem til 1998 da det ble herjet av brann. Gjest flyttet tidlig hjemmefra og førte en meget omflakkende tilværelse. I følge hans egne nedtegnelser rømte han i alt 57 ganger fra forskjellige straffeanstalter og fengsler. I 1827 ble han satt på Akershus slaveri på livstidsdom. Etter eksemplarisk oppførsel ble han imidlertid benådet i 1845. Ved kongelig resolusjon fikk han sin borgelige ære tilbake og levde som en fri mann frem til han døde den 13. Mai 1849.

Gjest Baardsen gjorde seg flere ganger bemerket i Trøndelag. På en tur fra Trondheim til Kristiansund la han og en kamerat vegen over Byneset, der ble de enige om å gjøre et forsøk på innbrudd hos lensmannen, men ble oppdaget, stjal så en båt i stedet og dro ut Trondheimsfjorden. I Trondheim ble han første gang låst inne i rådhuset (det nåværende Trondheim Folkebibliotek), som var byens arrest den 10. September 1817 mistenkt for å ha begått innbrudd hos tollbetjent Schindel. I fengslet satt han blant andre sammen med en ung pen kone på 26 år, som satt inne for barnemord, hun hadde i 1815 fått et barn med Jens Olsen Dahl en jektskipper fra Lensvik men da han ikke ville vite av hverken henne eller barnet, ble hun så ute av seg at hun la barnet på en stein i fjæra og lot sjøen flø over. Vennskapet med piken utviklet seg og hun ble en av de mange pikene i Gjest Baardsens liv. Den 18. Mars 1818 klarte han og Elen Birgitte Larsd. Øvre som var pikens navn og en tredje mann å rømme. De skar seg igjennom to dører klatret over to tak og hoppet ned på gaten, deretter gikk Gjest og Elen Birgitte uforstyrret ut Skanseporten og opp Steinberget. De brøt seg inn på en ubebodd gård på Byåsen og ble der til det mørknet igjen, så fortsatte de videre til Orkanger. Turen gikk så til Sunndalsøra hvor de tok en båt og rodde til Kristiansund. De forsøkte å komme seg sørover men ble tatt igjen den 21. April og ført til Kristiansund. Gjest greide igjen å rømme fra sine oppassere på vegen tilbake til Trondheim men ble tatt av lensmannen i Rissa, og den 14 juli var han atter tilbake nå på slaveriet på Brattøra. Dette var byens hovedvakt og i tillegg fengsel for de verste forbryterne. (Bygningen er i dag Trondhjems Sjøfartsmuseum og det fortelles at uforklarlige hendelser skjer i huset, ansatte i museet har opplevd at gjenstander har "fløyet gjennom rommet"). Elen Birgitte ble dømt til halshugging for sitt barnedrap, men fikk straffen omgjort til livstid hun ventet nemlig barn igjen denne gang med Gjest Baardsen.

Den 2. desember 1818 fikk Elen Birgitte en datter Inger Marie, hun ble født i tukthuset og døpt i tukthuskirka. Og senere bortsatt til oppfostring på Berg på Byneset hvor hun vokste opp. Inger Marie Bergsplass fikk så i 1844 en sønn Johan Jonsen Bergsplass. Hans far var Jon Rasmussen Bergsplass fra plassen Tømmerhaugen. I 1859 fikk hun nok en sønn Edvard Nilsen, med Nils Hansen Kystadmyren som Inger Marie i 1864 ble gift med.

Nik. Haugan forteller at hans oldefar lensmann Knud Olsen Haugan, som gutt heime på Røstum, hadde en liten håndøks, som Gjest Baardsen skulle ha benyttet ved innbruddsforsøket hos hans far Ole Christensen Haugan.

Red.

Reisebrev fra ungdomslaget De Unges Håps avis "Fram".

Amerikareisen.

Da jeg kl 9.30. den 4.juni 1904 steg ombord på Wilson båten Salmo i Trondheim, og da den kl 10 ringte for siste gang før avreisen, syntes jeg at det hadde gjort det samme om den hadde gått om Stenshyllen med meg. Men rormannen hadde andre tanker og satte kursen ut Trondheimsfjorden etterlatende Trondheim og Byneset i bakgrunnen. Da kommer de tanker, mon jeg noensinne får se de igjen. Og det hender som vi vet meget ofte ikke.

Etter at vi var kommet ut Trondheimsfjorden fikk vi vestavinden med regn og usiktbart vær så jeg fikk ikke se meget av Norges kyst. Vi anløpte Kristiansund, Ålesund og Bergen hvorfra vi gikk til havs. Nordsjøen vil jeg heller ikke si var godt til mote idet han slynget dampbåten hit og dit, så jeg og mange flere måtte til å mate nordsjøkrabben. Da jeg steg ombord på båten kjente jeg ikke en eneste av mine medreisende, men på en sådan tur er det som om man er venner alle sammen, så vennskapet ble stiftet i en merkverdig hurtighet. Som tidsfordriv har man musikk og dans samt litt kortspill. Jeg var selvfølgelig en ivrig dyrker av det første på hele overfarten.

Vi ankom til Hull søndag morgen den 7. og vi var da ombord og iland alt etter eget ønske. Der fikk vi også en svingom på kaien om kvelden. Mandag tok vi toget fra Hull og tvers over England til Liverpool, hvor de store atlantehavsdamperne ligger. Samme dags kveld kl 5 lettet Cunard linjens dampskip Saxonia anker og satte kursen mot gullandet der vest, anløp Quinstown i Irland tirsdag morgen. Quinstown er den peneste by jeg noensinne har sett. Den ligger der i bakkehellet speilende seg i sjøen. Og før du kommer inn til byen må du passere den store festning som skal beskytte byen mot fiender, og etter mitt syn er det en forsvarsdyktig festning og det tror jeg de svære kanoner kunne attestere, hvis de begynte og utgyte bly. Vi fikk også der noen passasjerer og det var det siste vi så av land på nesten ni dager.

Vi ankom til Boston den sekstende og der får man først føle skaden av at menneskene begynte og bygge Babels tårn, hvor folkets tungemål ble forvirret så den ene ikke kunne forstå den andre. Her taltes alle verdens forskjellige språk, og hvor jeg selvfølgelig ikke forstod annet enn Norsk, og om man skal ta landsmålet i betraktning ikke det engang til fullkommenhet. Og så gjennom castelgarden hvor man blir spurt hvor man skal, hvor gammel man er, hvorfor man skal til Amerika, hvor mange penger man medbringer o.s.v. Og hvis det er sant som står i bibelen om den ytterste dag, så har man her et nøyaktig forbilde.

Her blir de onde og gode skilt fra hverandre. De gode blir sendt til sitt bestemmelsessted og de andre blir sendt tilbake dit hvor de kom ifra. Jeg var heldigvis blant de gode denne gang og steg om kvelden den 16. juni på toget som skulle bringe meg til mitt bestemmelsessted. Vi var ennå mange kjente sammen, men når vi kom inn i landet et stykke begynte de å minke. Så når vi forlot St. Paul var vi bare tre stykker igjen av de 2000 som kom over Atlanteren. Så etter nesten 5 døgn's jernbanefart kom jeg endelig til mitt bestemmelsessted Big Timber i Montana om morgenen den 21. juni 1904.

På en sådan tur ser man meget og forstår lite, bare av den grunn at man ikke kan tale språket, så en ikke får greie på hva det og det er. Etter fremkomsten var det med meg som med alle andre, det ble arbeide om å gjøre. Hvilket jeg straks fikk hos Jacob Høyem. Jeg arbeidet med alminnelig gårdsarbeide i noen tid og så begynte jeg å gjete sauer, og da må man tilbringe livet omtrent på følgende måte.

De tar deg ut på prærien og gir deg 2-3000 sauer å gjete, en hund følger også selvfølgelig med. Som oppholdssted får du enten en vogn med seilduk over eller et seildukstelt. Vognens inventar består av en såkalt seng, en ovn, gryter og panner, tallerkener og kniver, skjeer og gafler og et bord stort nok til 3 mann og vognen står på 4 hjul. Der må du tilbringe natten og koke til deg selv da du som oftest er alene. Om dagen går du ut med fåreflokken og tar de inn til vognen om kvelden, hvor de som oftest ligger i ro til neste morgen. De alminnelige gårdsarbeider er omtrent der som her, når unntas at du må melke.

Jeg var der borte i litt over 5 år og fulgte med tidenes gang så godt som mulig. Nordmennene er i det hele tatt godt likt i Amerika. Som farmer og som alminnelig arbeider kanskje bedre enn noen annen nasjon som er representert der borte. Som bevis derpå er at de finnes i de såkalte høyere stillinger over hele landet.

Og så den 14. september 1909 steg jeg på toget i Big Timber i Montana, altså samme sted som jeg kom til og nå settes kursen mot moder Norge. Hvilket vi igjen fikk se om morgenen den 2. oktober, og ved 8 tiden la vi til ved kaien i Stavanger. Der lå vi hele dagen og søndag morgen den 3. kom vi til Bergen hvor vi lå i 36 timer. Jeg fikk da anledning til å besøke kirken for første gang på 5 år, det storligen kunne trenges. Der var også konfirmasjon så jeg fikk anledning til å se noen av Norges høstblomster. Vi anløp Ålesund og Kristiansund og kom til Trondheim om kvelden den 5. oktober om kvelden det herrens år 1909.

IOB

Tørris Høyem.

Tørris Tørrisen Høyem - Marhaugen f. 1884 må ha skrevet denne artikkelen mellom 1909 og 1911.

For i 1911 reiste Tørris tilbake til Amerika og Big Timber. Mens han var heime hadde han også rukket å gifte seg. Han ble gift med Randi Toresd. Håbjørg - øvre f. 1890. En sønn Tørris ble også født i 1911. Randi og sønnen reiste etter mannen i 1913.

Gruvedrift på Byneset.

Vi forbinder ikke Byneset med gruvedrift, men likevel kan vi nevne at det har forekommet, om enn i svært liten utstrekning. Det er spesielt i området ved Byasetra og Klefstadåsen helt nordøst delvis i almenningen mot Bymarka. Men også nede i selve bygda er det påvist og delvis drevet uttak fra mindre forekomster.

Her må innskytes at mens berggrunnen i selve flatbygda er fra 500 - 1000 mill. år, så er fjellpartiene øst og nord "bare" 200 - 300 mill. år gamle. De tilhører det såkalte Størendekket som ble forskjøvet nordover og dekket de opprinnelige bergartene og inneholder mere mineraler enn de nede i bygda.

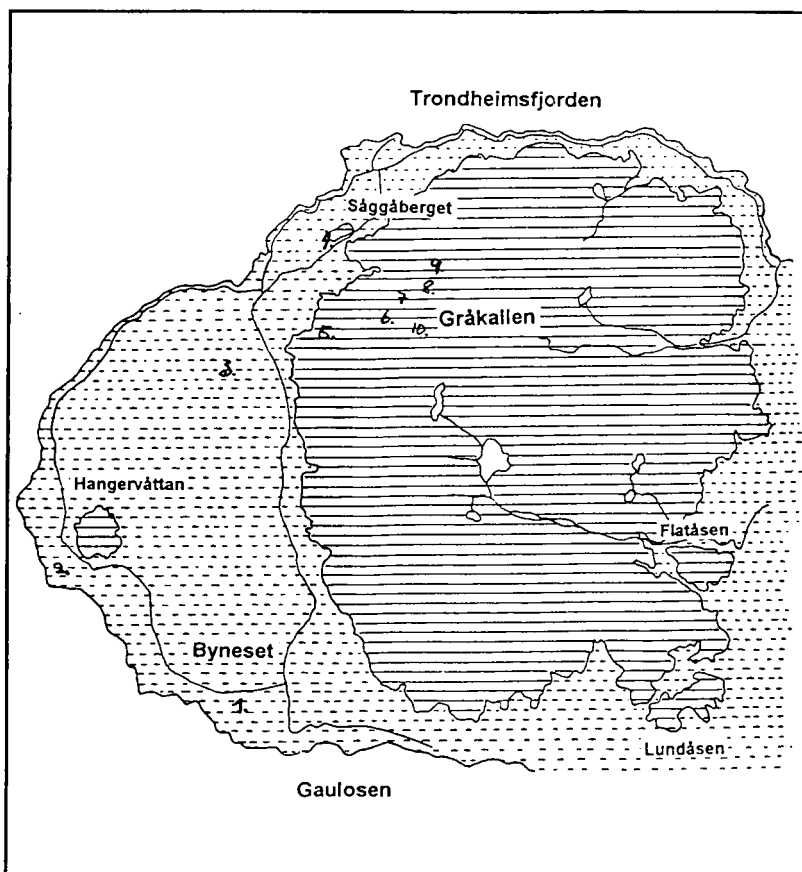
Hvis vi starter sydfra er det påvist følgende forkomster:

1. Høyem, Klokkergården. Spor av kis, oppdaget før 1904. Ingen drift.
2. Vevik. Svovel-, magnet- og kobberkis. Oppdaget 1865 Uregelmessig. Ingen drift.
3. Vorset. Flåkkahaugan mot Høstadmyrene. Ukjent når oppdaget. Svovel, kobber, sink og noe feltspat.
Mutingsbrev:
1899 Thv. Moe.
1908 Olaf Boe
1924 I.H.Døhl
Her har det vært drift i flere perioder, i alle fall i 2 gruver.
4. Klefstad. Øverhåggån, Ved Sagbergkammen ? Oppdaget før 1865. Svovelkis.
Mutingsbrev:
1865 Kirvan Fernie
1866 Arild Huitfeldt
Ukjent om drift kom igang.
5. Onsøyen. Onsøyhamrane (Brathamran) Oppdaget 1917. Svovelkis og Feltspat.
Mutingsbrev:
1917 og 1924 Ludvik Lumholtz 5 brev. Ukjent om drift kom igang.
6. By. Ved Byasetra. 3 - 4 mindre skjerp på begge sider av gamle Bynesveg fra vest for selve Byasetra til ned mot "Krokåtåa". Svovelkis.
Mutingsbrev:
1874 C. Johnsen
Litt drift. Gruvene er delvis ødelagt ved veiombygging.
7. By. SØ for Lilleby sæter. Oppdaget før 1871. Kobber og svovelkis.
Mutingsbrev:
1871 B. Olsen
1876 O. J. Follafoten
Noe drift.

8. Klefstadåsen - almenning. Oppdaget før 1883. Kalt Oscarsgruben. Kobber og svovelkis.
Mutingsbrev:
1883 A. Hasselbom
1899 Norsk - Belgisk Minecompagnie
1914 og 1919 Ludvik Lumholtz
Dette er klart den største gruen i området. Den er lett å se idag, ca. 50-100 mtr. nord for gamle Bynesveg, litt opp i åsen etter passering av "Krokåtåa". Gruven har vært i drift flere ganger over lengre perioder.
9. Klefstadåsen - almenning. Flere mindre gruver. Svovel, Kobber og Feltspat.
Mutingsbrev:
1922 H. Knutsen og A. Andersen
1928 Ernst Gram
1929 Ernst Gram
Noe drift.
10. Byneset - almenning. Sør for Klefstadelva, litt til høyre for veien til Kudalen og Elgsethytta.
Mutingsbrev:
1874 Chr. Worsøe
Drift ikke sannsynlig.

Alle de beskrevne skjerpene er dagbrudd.

Nedenfor gjengis et kart hvor de beskrevne forkomstene er nummerert 1 - 10.

Rye skole - *Quantum satis*

En septemberdag i begynnelsen av 30-årene - stabbet en gutt sammen med sin far den kronglete veien til sin første skoledag på Rye skole. Han grudde seg,- skolebygningen den store hvite som han hadde sett hver gang han var med foreldrene til samvirkelaget. Han hadde følt at så snart han var innenfor, ville bygningen ta fatt i ham, befordre ham videre eller kvele ham. Den store stålnettingsporten gikk opp og han var innenfor.

Slik omtrent ordla Erik seg da jeg traff ham 10 år etter avgang fra folkeskolen. Jeg var spent på om han løsnet tungebåndet på samme måte som han i enkelte høve før hadde gjort. - Ved Kongsåsvatnet en solskinnsettermiddag - over medbragte smørbrød, nykokt kaffe og en ørliten skvett aquevit, kom Erik i fortellerlunet.

Den første dagen på skolen husker jeg som det var idag, de andre dagene også forsåvidt. Jeg husker de fremmede barna, den myndige damen med briller i kraftig gyllen innfatning, den nye stemningen og alle bøkene og papirene vi skulle holde styr på. Jeg kom i utakt med miljøet med en gang, jeg husker den øredøvende stillhet i klasserommet - med foreldrene på en lang benk bakerst - da lærerinnen spurte om fødselsdatoen min. Jeg kunne jo den så inderlig godt, men akkurat da gikk jernteppet ned. Den forsiktige kremtingen fra benken bak, lærerinnens avventende smil - men stillheten skremte meg mest. Far løste tilstanden ved høyt og tydelig proklamere de ønskede tall. Men skammen over å vite at alle trodde at jeg ikke visste, satt i meg i lange tider. Jeg følte liksom at menneskeverdet ble vurdert ut fra omstendighetene der og da. Siden har jeg jo erfart at dette skjer om og om igjen i de fleste av livets høver.

Erik ble stille en lang stund, han så tankefullt ut over vatnet, mens en svak bris laget små krusninger på den blå vannflaten. Så fortsatte han:

Det var forskjell på ungene; naturligvis; men jeg merket det først på lærerne. Vanlige øyne og ører ser og hører og registrerer uttrykk og betoning. Handlemåter også. Jeg undret meg mange ganger etterpå om lærerne hadde fått noe som helst psykologisk undervisning på lærerskolen. Sigmund Freud's teorier var i alle fall nokså ukjent. Men så var vi jo også barn av tiden, og klasseskille var naturlig hos alle parter. Det hørte med!

Erik reiste seg, og den noe overvektige, men kraftige skikkelsen snudde seg og beskuet tretoppene i Storraftsåsen. Vi gikk stille hver til oss.

Fem år senere traff jeg Erik i Oslo, og vi tok oss en øl i Saras telt, og han fortalte:

Jeg leste alt som var i Barnebiblioteket på Rye skole. Men en forsiktig antydning om at jeg kunne få låne bøker i Voksenbiblioteket ble avslått. Men jeg fikk jo med meg "Avisguttene som ble bilkonge", "Verdens største oppfinner", og en del andre historier som interesserte meg. Ordet "yrkesveiledning" var jo ikke oppfunnet enda, vi måtte velge selv - eller ønske å velge. Nei det kom ikke noe revolusjonerende nytt fra Rye skole, men vi fikk med oss en solid menneskelig ballast, både på godt og vondt. Vi mennesker trenger begge deler.

Så var "intervjuet" over, han reiste seg og gikk. Det virket som han hadde det travelt, men jeg husket i mange år etter det kvasse blikket og den følsomme undertonen i verbaliseringen.

Det gikk 25 år, så treffer jeg Erik på en kafe i nordre Wisconsin i USA. Han er på vei tilbake fra en besøkstur til et indianerreservat i området:

Jeg leste bøkene om Hjortefot av Edward S, Ellis på barnebiblioteket på Rye skole. Jeg tenkte den gang at det var noe som ikke stemte. Jeg fikk jo rett, det var jo de hvite som var villmenn og ikke de som bodde her.

Erik freste ordene ut.

Vi fikk en trivelig aften hjemme hos meg. Erik hadde helgrått hår, litt tynt, men ellers var han i sprudlende form. Blikket er åpent og han legger for dagen en taleferdighet ulik de fleste, og han fortalte:

Som du forstår har jeg prøvd å supplere min skolegang etter hvert. Det har kostet mye slit og forsakelser. Læreren på Rye skole fortalte oss om Demostenes - verdens største taler. Jeg mente den gang at en umulig kunne bli en god taler ved å skrive av flere tykke bøker, og å snakke med småstein i munnen, så det prøvde jeg ikke på. Men denne historien ga meg noe, den fortalte at en måtte øve for å bli til noe. Så idag takker jeg min gamle lærer på Rye skole fordi han lærte meg å arbeide hardnakket med det som interesserte meg, samme hva det var. Dermed lærte jeg også faget mitt - så bra at andre - både i Norge og ute i verden har lyttet til mine ord. Riktig nok ble jeg ingen bilkonge, ikke oppfinner heller. Ikke av den gjennomgripende type som Ford og Edison, men jeg har alltid anstrengt meg å gjøre det jeg skulle gjøre noe bedre enn de andre. Kanskje har det blitt noen små oppfinnelser også.

Erik var i ferd med å gå, skikkelsen var fremdeles litt overvektig, og kanskje lutet han en smule framover. Men han snudde seg mot meg og sa:

Utgangspunktet fikk jeg på Rye skole, av lærere og elever, jeg lærte forskjell på rett og galt, lærte å lytte og lærte å forstå andre.

Erik forsvant ut i natten.

Et par år senere leste jeg i avisen at Erik hadde mottatt HM Kongens fortjenestemedalje i gull for sitt arbeide med faget, for arbeidet for nordens faglige samhörighet, og for tilknytning av vennskap og faglig utvikling ut i verden.

Erik ville nok takket Rye skole for det hele, og som han brukte å si "*Sic trancit gloria mundi*". "Slik er Verdens gang" betyr det vist.

Arvid Skogseth

BYGDADAGER OG UTVANDRERFESTIVAL PÅ BYNESET 23. – 25. JUNI 2000

Sommeren 2000 skal Byneset Historielag sammen med andre lokale lag og organisasjoner, arrangere bygdadager med en utvandrerfestival på Byneset. Arbeidet med forberedelsene til arrangementet er i full gang i de mange komiteene som har fått sine ulike oppgaver.

Arrangementet tar sikte på å vise Byneset i fortid og nåtid og med fokus på bosetting, næring, levesett og kultur.

Utvandrerfestivalen er først og fremst rettet mot etterkommere etter utvandrede bynesinger og er en del av bygdedagene. For å gjøre arrangementet kjent, er det bl.a. laget en brosjyre som det er vist utsnitt av her. Der finner du et hovedprogram og det er gitt informasjon om hvor interesserte kan henvende seg for nærmere opplysninger. Brosjyren er to-språklig, og har tekst både på norsk og engelsk. Brosjyren er lagt ut både på bygda og på Internett med lenke til Historielagets egne hjemmesider der. En del av opplaget er også i løpet av sommeren spredt i USA med hjelp av gode ambassadører. I tillegg til selve brosjyren er det laget et brev på engelsk som kan sendes sammen med brosjyren til familie og venner som dere ønsker å informere, eller kanskje til og med invitere til arrangementet.

Brosjyrer og følgebrev er utlagt på butikker, bank og postkontor på bygda. Det kan være vanskelig å gjøre arrangementet kjent. *Vi oppfordrer derfor alle dere som har kontakt med etterkommere etter utvandrede bynesinger til å sende brev og brosjyrer.* Kanskje kan det være en anledning å sende brev og brosjyrer samtidig med årets jule- og nyttårshilsen til slekt og venner i utlandet ?

Et slikt arrangement kan ingen gjøre alene ! Det er bare bygda som i fellesskap kan skape det. Mange er allerede engasjert i forberedelsene, og vi håper at også du kan bidra på din måte til at dette kan bli en fin tusenårsfest for oss alle her på Byneset.

Spesielt for utvandrerfestivalen.

Vi har tidligere fått inn meldinger fra familier som har sagt seg villig til å ta imot tilreisende til arrangementet. Vi vet også at en del regner med at det vil komme besøk langveisfra til festivalen neste sommer. For at vi skal kunne lage et best mulig arrangement, er det selvsagt en stor fordel å vite litt om hvor mange som kommer. Vi har jo til hensikt å ta spesielt hensyn til langveisfarende besøk denne gangen. ***Vi oppfordrer derfor alle bynesinger som etter hvert vet at de vil få gjester fra utlandet som skal delta på festivalen neste sommer om å gi oss melding om hvor mange de venter.*** Det vil være til stor hjelp ! Beskjed kan gis til "Utvandrerkomiteen" ved Jan-Yngvar Kiel, telefon 72 84 38 83.

For "Utvandrerkomiteen"
Jan-Yngvar Kiel

Her følger programmet for utvandrerfestivalen:

Fredag 23. Juni

18.00 Åpningsseremoni

19.00 Mønstring musikk- og teaterkrefter.

21.00 Vi feirer Midtsommer

St.Hans feiring og "Bli kjent kveld" med bål, grilling og dans

Lørdag 24. Juni

11.00 Åpning av utstilling

Presentasjon av gamle og nye landbruksmaskiner. En smak av våre tradisjonelle matretter. Visning av håndverk og klestradisjoner. Oppfinnelser fra Byneset.

Sosialt samvær.

13.00 Lunch

Det blir solgt lunch, -også tradisjonell bygdekost.

14.00 Utflukter

Sightseeing på Byneset.

Sjøreise på Trondheimsfjorden.

Besøk på husmannsplassen Onsøyenhagen.

Åpen "Gammelgård" på Lerdal.

19.00 Utvandrertrøff i Rye Samfunnshus. Teater og musikk. Sosialt samvær med dans.

Søndag 25. Juni

11.00 Familiegudstjeneste .

Tospråkelig familiegudstjeneste i Byneset Kirke.

12.30 Omvisning i Byneset Kirke.

Omvisning i vår 820 år gamle kirke. Kirkegårdsvisning

14.00 Kirkekaffe. Sosialt samvær

15.00 Avslutning.

Med forbehold om mindre endringer i programmet.

Julenøtter 1999.

Det er i stigende orden på venstre side oppgitt 30 årstall til oppgavene på høyre del, men oppgavene er nedskrevet i tilfeldig rekkefølge. Sett inn riktig oppgavenummer til årstallene i mellomfeltet.

3 av de innsendte besvarelsene med alle (eller flest) riktige svar trekkes ut til en bokpremie. Send/lever svarene med utfylt svarkupong **innen søndag 17. januar 2000**. Lykke til!

Årstall	Oppgave nr.	Tekst
997	_____	1. Det første Færder fyr i Oslofjorden ble tent.
1217	_____	2. Den første kullgruven i Longyearbyen på Svalbard grunnlagt.
1644	_____	3. Kjerringøy i Nordland regnes som handelssted fra dette året.
1682	_____	4. Den første bilbrua over Minnesund i Mjøsa tatt i bruk.
1687	_____	5. Olav Tryggvason anla Steinkjer som "kaupstad".
1718	_____	6. Killingdal Grubeselskap åpnet.
1750	_____	7. General Armfeldts retrett gjennom Tydal.
1754	_____	8. VM på ski i Granåsen i Trondheim.
1856	_____	9. Håkon Håkonsson, elev på Trondheim Katedralskole, utnevnt til konge.
1857	_____	10. Franskmannen Marcel Weber oppfant den oppblåsbare skosålen.
1863	_____	11. Isac Newton formulerte gravitasjonsteorien.
1877	_____	12. Thamshavnbanen åpnet som Norges første elektriske jernbane.
1880	_____	13. Nordfoserveien blir åpnet fram til Osen kommune.
1891	_____	14. Rundt 150 fiskere omkommer en oktober natt utenfor Titran på Frøya.
1899	_____	15. Røros regnes som grunnlagt.
1905	_____	16. RIT, som vi kjenner i dag, ferdigbygd med de 6 første etasjene.
1908	_____	17. Fra dette året regnes Kristiansten festning ferdigbygd.
1913	_____	18. Den Y-formede Budal kirke ferdigbygd dette året.
1920	_____	19. Den første kuvøsen, laget av tre, oppfunnet dette året.
1925	_____	20. Som kronprins la kong Olav V ned grunnsteinen til Studentersamfundet i Trondhjem.
1927	_____	21. Anne-Cath Vestly's fødselsår.
1937	_____	22. Første jernbaneforbindelse mellom Oslo og Trondheim.
1941	_____	23. Martin S Østråt patenterte sin oppfinnelse HØYSVANSEN.
1952	_____	24. Første influensavaksine satt i USA.
1955	_____	25. Initiativ av sveitseren Henri Dunant til dannelse av "Røde Kors".
1959	_____	26. Hårsprayen utviklet av L'oreal tatt i bruk dette året.
1960	_____	27. Prøvesendinger med fargefjernsyn i Norge.
1972	_____	28. "Mjøsas hvite svane", Skibladner ble bygget dette året.
1979	_____	29. Kryssordet ble oppfunnet 21/12 av journalisten Arthur Wayne.
1997	_____	30. Lego-klossene kom ut på markedet dette året.

Besvart

av:.....
.....
.....

Sendes/leveres innen 17. Januar 2000 til Ole A. By, Martin Haugens v 23, 7070 Bosberg.

Byneset Historielag orienterer:

“Stiftelsen Onsøyhåggån” vil med dette få takke hjerteligst for den støtte vi har fått fra medlemmer av historielaget, og av våre sponsorer i forbindelse med restaurering av plassen. Vi er kommet godt igang, men det er fortsatt mye som står ugjort og vi håper på like stor interesse fra medlemmer og sponsorer i det nye tusenåret.

Sponsorer i 1999 er:

Nordbygdens Samvirke

Trondheim Mørtelverk

Nik. Haugrønning

Frost Entreprenør AS

Torger Onsøyen

Olaf By

Oddmund Gullteig.

MEDLEMSKONTINGENT.

Vi legger ved en giroblankett som kan benyttes til innbetaling av medlemskontingenten for år 2000.

Kontingenten er som før kr. 100,00 pr. person.

Ønsker du imidlertid å støtte vårt arbeide, uten å binde deg som medlem, kan du gjerne benytte blanketten til å gi en gave til laget. Du stryker bare teksten “kontingent” og skriver “gave” i stedet.

Vi gjør oppmerksom på at det er viktig å skrive avsenders navn og adresse i avsenderfeltet på giroen. Det er ikke nok med bare underskrift i kvitteringsfeltet, denne underskriften blir skravert over, og er derfor uleselig når meldingen kommer til oss. Innbetaler kan det da i noen tilfeller være vanskelig å finne fram til.

Vi takker hjerteligst for den støtte vi får !

Byneset Historielag ønsker alle en riktig

God Jul

og

Godt nytt år 2000 !

Redaksjonen vil takke alle som har levert stoff, eller på annen måte hjulpet oss med årsheftet.

Ivar Rye
Redaktør.

Små historier.

Lensmannens kone på tiltalebenken.

På Statsarkivet finnes saksprotokoll for "Strinden og Selboe sorenskriverembete", hvor alle saker i hvert tinglag er ført i en meget stor bok, som er svært så tettskrevet. Disse står fortløpende etter dato, altså ikke for hvert tinglag, noe som gjør det arbeidsomt å finne en bestemt sak. På jakt etter en sak (som jeg ikke fant), fant jeg i stedet en sak som brøt med de vanlige, litt kjedelige sakene med nabokrangel om grenser og lignende.

På vintertinget på lensmannsgården Røstum 5. februar 1819, var etter klage fra Torger Larsen Onsøyen, lensmannskona Siri Knudsdatter Haugan tiltalt for å ha solgt brennevin. Å fremstille brennevin til eget bruk var fullt legalt og alminnelig både hos høy og lav. Men ved salg følte nok både myndigheter og handlende seg forbigått og det var derfor ulovlig.

I tinget møtte klageren, samt den tiltalte med mannen (lensmann Ole Christensen Haugan) som verge, samt forsvarers vitner Anders Andersen Haugum, Lars Christensen Haugum og Anders Christensen Haugum. Klageren og lensmannen var forøvrig søskenbarn.

Hovedvitne var Anders Andersen Haugum, og det var vel egentlig han som var årsak til at saken utviklet seg som den gjorde.

Ved sommertinget i 1817 på Røstum, var det som sedvanlig etter at tinget var avsluttet samlet en del karer. Lensmannen måtte en tur til prestegården, men hadde satt fram for gjestene en pott (nær 1 ltr.) brennevin, og en kanne (noe over 4 ltr.) øl, og bedt gjestene forsyne seg.

Dette ble nok for lite, og Anders spurte da lensmannskona om å få kjøpe en pagel (pel = 1/4 potte). Hun svarte da at hun ikke solgte brennevin. Anders ga seg ikke og spurte om å få låne en pagel, og det fikk han. Anders forklarte videre at han likevel ga lensmannskona 1 riksbankdaler, som han ville hun skulle beholde til han leverte tilbake brennevinet. Dette ble ordnet ved nyttårstider og Anders fikk daleren tilbake.

På sorenskriverens spørsmål om det ble drukket mye, måtte Anders innrømme at de nok var noe "beskjente" og at det var vanlig på slike tingdager å ha med seg noe hver og en.

De øvrige vitner forklarte seg mest i samsvar med dette, mens lensmannen klagde over ondskap og misunnelse i bygden hadde ført til at saken ble anmeldt.

Partene ble nok enige underveis for det forelå ingen domslutning.

Kvennavatn og Bynes-sup.

I gamle dager kunne det være mangel på kvennavatn ved Risstad Mølle. De som bodde inni bøgda kunne kjøre til Melhus for å få kornet malt. Bøndern på Sletta måtte segle eller ro til Ingdalen i Lensvika.

De var da gjerne flere ilag. Det tok lang tid før de kom heim med mjølet. Kjerringan koka Bynes-sup og sendt med dem på turen.

Bestemors oppskrift:

Potet og spekeflesk med kjøtt skjæres i biter som til bettasuppe. (Er flesket svært salt må det kokes ut litt vatn.)

Kokes i søt melk (helmelk), med litt bygg-gryn oppi.

Det er en god og nærende mat som er lettvinnt å spise, og best av alt, den holder ser varm i timesvis.

Solveig Andersen.

Små historier.

Restriksjoner for landbruket.

Under både 1. og 2. verdenskrig opplevde bøndene en viss dirigering med hensyn til levering av jordbruksprodukter. Fra Lars O.K. Braa har vi fått noen papirer som viser dette:

1918. En kort melding til hr. Olaus Braa (Braa)

Iflg. oppmåling er Deres dyrkede jordareal 113 mål. Av dette er De av næringsnæmden pålagt at ta op til åpen aker i 1919 50 mål.

Byneset Næringsnemd 3/10 -18.

1941. Fru Nikoline Brå, Spongdal får denne meldingen:

Det er forbudt å treske uten nærvær av en kornveier , som er ansatt av forsyningsnemda. De anmodes herved om å innsende forslag til oppnevning av kornveier snarest mulig.

Enhver produsent plikter å underrette forsyningsnevnda med 1 ukes varsel om når han akter å begynne tresking av årets avling.

12.9.1941 Byneset Forsyningsnemnd.

1943. Nå er tonen blitt betydelig skjerpet. Fortsatt brev til Nikoline Brå.

I anledning høy- og halmleveransen til den tyske hærmakt, har forsyningsnemnda gjentatte ganger fått skarpe skrivelser om at det pålagte kvantum må leveres, idet de tyske myndigheter har varslet om at produsenter som ikke leverer det pålagte kvantum kan risikere at tyske tropper kommer og tar ut stråforet.

Videre har ordføreren mottatt følgende telegram om stråforleveransen:

" De tyske myndigheter forlanger at det fra no av fra Deres kommune ukentlig skal leveres minst 175 tonn høy eller halm inntil det utskrevne kvantum er fullt ut levert. En hver svikt betraktes som sabotasje og vil ha til følge de skarpeste forholdsregler fra Wehrmagt og Reischkommisar. "

Et hvert forsøk på å unngå levering må øieblikkelig innrapteres til lensmannen som pålegges å gripe inn.

I henhold til ovenstående henstiller forsyningsnemnda til Dem å gjøre Deres ytterste for at det pålagte kvantum kan bli presset og levert.

Byneset den 25. januar 1943.

Forsyningsnemnda.

Det siste brevet gir en uvilkårlig kalde gysninger. Begge de siste brevene er stensilerte og sannsynligvis sendt til mange gårdbrukere.

Årets Julegaver !

“Ord og uttrykk fra Byneset” foreligger nå i bokform. Historielaget har her lagt med et stort arbeide med å bevare vår dialekt, vårt “Bynesmål”. Det er blitt mere enn 3000 ord og uttrykk, hvor en rekke er på vei til å forsvinne fra vårt dagligspråk.

Boken koster kr. 150,00

Vi har ennå noen eksemplar igjen av videokassetten “ Gamle arbeidsformer i landbruket”. Kassetten som viser torvtaking, høynn og skuronn ble en ubetinget suksess, og vi har ikke fått annet enn lovord. Ca. 80 min. spilletid.

Kassett kr. 200,00

Vår tradisjonelle kalender med fine “historiske” motiver fra Byneset kommer selvfølgelig også denne gang.

Kalender for år 2000 - kr. 75,00

Og ekstra eksemplar av Historielagets årshfte - til kr. 25,00

Disse artiklene kan du få kjøpt hos Nordbygdens Samvirkelag og Sparebank 1, Spongdal, eller hos styremedlemmer i Historielaget.

God Jul

og

Godt Nyttår 2000

Mens vi venter

*Endeleg sovnar dei, Randi og Kjell
Dagen har vore så lang
Det er berre vestejulaftans kveld
så seint som det går, men no tid det tell
mot høgtid og juletrgang.*

*No drøymar Kjell om ein fin dottekemann
ein ball og ein hest eller to
Randi ho drøymar det same som han
hentar seg bjørnar frå eventyrland
og dotker så store som så.*

*Dei drøymar om alt som dei vonar å få
så lysnar ein dag på ny
Julaftans morgon, ein himmel så blå
nysno der ute med solglitter på
og helg over land og by-*

